

ТОГТВОРТОЙ ХӨГЖИЛ: МОНГОЛ, ЯПОНЫ ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА

У.Загдцэсэм

Энэхүү өгүүлэлд дэлхий нийтийн хөгжлийн шинэ чиг хандлага болсон тогтвортой хөгжил, түүний зорилтуудыг хангахын төлөөх Япон улсын идэвхи чармайлт, Монгол Улсын тогтвортой, урт хугацааны хөгжлийн зорилтуудыг хангахад Монгол, Японы хамтын ажиллагаа хэрхэн чиглэгдэж буй талаар товч өгүүлнэ.

Түлхүүр үгс: Тогтвортой хөгжил, тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөр, тогтвортой хөгжлийн зорилт, хөгжлийн төлөөх түншилэл, Монгол, Японы хамтын ажиллагаа

1960-аад оны сүүлчээр олон улсын тавцанд аж үйлдвэржилтийн сөрөг нөлөө, баялгийн зүй бус ашиглалт, хүн амын хэт их өсөлт, хүний буруутай үйл ажиллагааны улмаас байгаль экологийн тэнцвэр алдагдаж, цөлжилт, нөөц баялгийн хомсдол, уур амьсгалын өөрчлөлт, байгалийн гамшгийн давтамж нэмэгдэх зэрэг дэлхий нийтийг хамарсан асуудлууд улам ноцтой болж, хүн төрөлхтөн эдийн засаг, нийгэм, байгаль орчны томоохон эрсдэлтэй тулгарах талаар олон улсын тавцанд хурцаар хэлэлцэгдэж эхэлжээ.

Дээрх асуудлуудыг шийдвэрлэх арга замыг эрэлхийлэн НҮБ-аас 1972, 1987, 1992, 1997, 2000, 2002, 2012 онд хуралдсан чуулгануудаараа байгаль орчны доройтолд хариу өгөх зайлшгүй шаардлага тулгарсныг хүлээн зөвшөөрч, “Байгаль орчин, эдийн засаг, нийгмийг хэрхэн яаж зөв зохистой хослуулан хөгжих вэ” гэдэг асуултыг дэлхий нийтийн хэмжээнд гарган тавьж, “Хүний хүрээлэн буй орчны тунхаглал”, “Байгаль орчин хөгжлийн талаарх Риогийн

тунхаглал”, “XXI зууны хөгжлийн хөтөлбөр”, “Уур амьсгалын өөрчлөлтийн тухай конвенци”, “Киотогийн протокол” зэрэг олон чухал цуврал баримт бичгийг батлан гаргаж, шинэ зуунд дэлхийн улс орнууд тогтвортой хөгжлийн загвараар хөгжих ёстой гэсэн нэгдсэн ойлголтод хүрсэн байна.

2015 оны 9 дүгээр сард НҮБ-ын Ерөнхий Ассемблейн 70 дугаар чуулган “Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development” буюу “Эх дэлхийгээ өөрчлөх нь: Тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөр-2030” сэдвээр хуралдаж, НҮБ-ын гишүүн орнууд “Тогтвортой хөгжлийн 2030 хөтөлбөр”-ийг баталсан билээ. НҮБ-аас энэхүү хөтөлбөрөөр дамжуулан хөгжиж буй орнууд төдийгүй хөгжингүй улс орнуудад ч “шударга ёс, хүний эрхийг дээдэлсэн, тэгш хүртээмжтэй хөгжлийг бий болгохыг эрмэлзэж, тогтвортой, хүртээмжтэй эдийн засгийн өсөлт, байгаль орчин, экологийн тэнцвэрт байдал, хэнийг ч орхигдуулахгүй бүхнийг хамарсан нийгмийн хөгжлийн төлөө хамтран ажиллах үүрэг хариуцлага”-ыг ногдуулсан юм.

“Тогтвортой хөгжлийн 2030 хөтөлбөр” нь 2001 онд батлагдсан “Мянганы хөгжлийн зорилт”-ын үргэлжлэл бөгөөд 2016-2030 он хүртэл хэрэгжүүлэх 17 зорилтыг дэвшүүлж, дэлхийн улс орнууд энэ зорилтод нийцүүлэн үндэсний хөгжлийн бодлогоо сайжруулж, нийгэм, эдийн засаг, байгаль орчны асуудлуудыг цогцоор шийдвэрлэх тогтвортой хөгжил, ногоон эдийн засгийн төлөөх түншлэлийг хөгжүүлэхэд гол анхаарлаа хандуулж байна. “Тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөр-2030” хөтөлбөрийн зорилтууд нь:

1. Ядуурлыг устгах;
2. Тогтвортой хөдөө аж ахуйг дэмжин хүнсний тэжээллэг чанар, аюулгүй байдлыг хангах, өлсгөлөнг зогсоох;
3. Бүх насны хүмүүсийн эрүүл аж төрөх байдлыг хангах;
4. Боловсрол эзэмшилт, боловсролын чанарыг нэмэгдүүлэх;
5. Жендерийн эрх тэгш байдлыг хангах;
6. Цэвэр усны хангамжийг дээшлүүлэх, ариун цэврийн байгууламжаар хангах;
7. Найдвартай, тогтвортой, сэргээгдэх эрчим хүчийг нэвтрүүлэх;
8. Эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих, баталгаат ажлын байрыг бий болгох;
9. Тогтвортой дэд бүтэц, үйлдвэрлэл, инновацийг хөгжүүлэх;

10. Тэгш бус байдлыг бууруулах;
11. Хотуудыг аюулгүй, амар амгалан, тогтвортой байдлаар хангах;
12. Хариуцлагатай хэрэглээг дэмжих;
13. Уур амьсгалын өөрчлөлтийн үр нөлөөг багасгах;
14. Далай тэнгисийн нөөцийг хамгаалах;
15. Хуурай газрын экосистемийг хамгаалах;
16. Энх тайван, шударга ёсыг цогцлоох;
17. Тогтвортой хөгжлийн төлөөх түншлэлийг бэхжүүлэх¹ зэрэгт чиглэжээ.

Япон улсын Засгийн газар дэлхийн өндөр хөгжилтэй, тэргүүлэгч орны хувьд дэлхий нийтийн хөгжилд хувь нэмэр оруулахыг зорьж ирсэн нь 1954 оноос хөгжиж буй орнуудад үзүүлж эхэлсэн Засгийн газрын Хөгжлийн Албан Ёсны Тусламж (Official Development Assistance ODA, ХАЁТ)-аас нь харагддаг. “Япон улсын Засгийн газрын ХАЁТ нь өнөөдөр шинэ тулгар хөгжиж буй 190 улс орон, бүс нутгийг хамарч”² тэдгээр орнуудын хөгжлийн явц дахь тулгамдсан хүнд хэцүү асуудлыг шийдэхэд ихээхэн хувь нэмэр оруулж байна.

Нөгөө талаар бүс нутгийн тогтвортой байдал, хөгжил нь Япон улсын аюулгүй байдлыг хангахад чухал нөлөөтэй хүчин зүйлийн нэг хэмээн үзэж, тусламж дэмжлэгийг үзүүлж ирсэн. 2013 оны 12 дугаар сард байгуулагдсан Японы “Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөл”-ийн баримтлах ерөнхий чиглэлд “Олон улсын улс төр, эдийн засгийн хүрээнд чухал үүрэг гүйцэтгэгч улсын хувьд олон улсын тавцанд хамтран ажиллах зарчмын үндсэн дээр энх тайвныг идэвхитэй сахин хамгаалах үүднээс эх орныхоо аюулгүй байдал болон Ази, Номхон далайн бүс нутгийн энх тайван, тогтвортой байдал, хөгжлийг хангахад улам идэвхитэй хувь нэмэр оруулах нь манай үндэсний аюулгүй байдлын нэг гол үндсэн чиглэл юм”³ хэмээн заасан байдаг.

¹ <http://www.un.org/en/sections/what-we-do/promote-sustainable-development/index.html>

² http://www.mofa.go.jp/mofaj/ic/ap_m/page3_001019.html (Япон улсын Гадаад хэргийн яамны цахим хуудас.)

³ “Олон улсын харилцаа” сэтгүүл, УБ., 2015 №1/435, 9 дүгээр тал., 『2015年版 開発協力白書』 (“2015 оны хэвлэл Хөгжлийн хамтын ажиллагааны Цагаан ном”) 外務省、2015年

Япон улс нь тогтвортой хөгжлийн сэдвээр зохион байгуулагдсан олон улсын хурлуудын зохион байгуулалт болон хэлэлцүүлэгт санал, санаачилга⁴ гарган идэвхитэй оролцож ирсэн. Ялангуяа “Тогтвортой хөгжлийн 2030 хөтөлбөр”-ийн хэлэлцүүлэг, яриа хэлэлцээрт идэвхитэй хувь нэмрээ оруулж ирсэн⁵ орны хувьд энэхүү түүхэн хөтөлбөр батлагдсанд талархаж, Японы хөгжлийн хамтын ажиллагааны дүрэм, хүний аюулгүй байдлыг хамгаалах үзэл баримтлалдаа тулгуурлан дэлхийн улс орнуудтай хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг хангахын тулд давуу талаа ашиглан, хүчин чармайлт гаргаж ажиллахаа мэдэгдсэн.

Япон улсын Ерөнхий сайд Абэ Шинзо НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 70 дугаар чуулганд хийсэн мэдэгдэлдээ “Тогтвортой хөгжлийг бодитой болгохын төлөөх бидний урт хугацааны хүчин чармайлтын үр дүнд түүхэн хөтөлбөрийг баталлаа. Шинэ хөтөлбөрт Япон улс анхааран авч үзсээр ирсэн хүн, дэлхий, хөгжил цэцэглэлт, энх тайван, түншлэл болон эмэгтэйчүүд, эрүүл мэнд, боловсрол, гамшгаас хамгаалах, өндөр чанартай өсөлт гэсэн хүчин зүйлүүдийг гол цөмд нь тавьсан. 2030 он гэхэд дэлхий даяар ядуурлыг устгаж,

⁴ 1984 онд Япон улсын санаачлагаар НҮБ-ын дэргэд “Байгаль орчин, хөгжлийн асуудлаарх дэлхийн хороо” байгуулагдаж, 1987 онд тус хорооноос “Бидний нийтлэг ирээдүй” (Our Common Future) тайлан гаргасан. Тайланд “Тогтвортой хөгжил” гэсэн нэр томъёо анх хэрэглэгдэж, “Ирээдүй хойч үеийнхний хэрэгцээг хангах нөөц баялгийг устгахгүйгээр өнөө үеийнхний хэрэглээг хангаж чадах хөгжил” гэж тодорхойлон улс орнууд төрийн бодлогод байгаль орчин, эдийн засгийн асуудлыг нэгдмэл байдлаар авч үзэхийг уриалсан.

- 2002 онд Өмнөд Африкийн Иоханнесбург хотноо хуралдсан НҮБ-ын “Даян дэлхийн тогтвортой хөгжлийн чуулган”-д Япон улс 2005 оноос эхлэн дараагийн 10 жилийг “НҮБ, тогтвортой хөгжлийн төлөөх боловсролын 10 жил” болгон үйл ажиллагаа явуулах санал дэвшүүлж дэмжигдсэн.平成26年版「環境白書－我が国が歩むグリーン経済の道」(Хэйсэйгийн 26 оны хэвлэл “Байгаль орчны цагаан ном -Манай улсын ногоон эдийн засгийн замнал-”) 環境省編、2014年、p. 53.

⁵ 2011оны 6 дугаар сарын 2-3-нд Токио хотод “Мянганы зорилтын дараах дэмжлэг үзүүлэх уулзалт” (MDGs フォローアップ会合) -ыг зохион байгуулсан нь 2015 онд дуусах Хөгжлийн зорилтын дараа дэвшүүлэх Шинэ зорилт (“Тогтвортой хөгжил 2030 хөтөлбөр”) -ын талаар хэлэлцүүлгийг эхлүүлэх гараа болсон. Мөн “2015 онд дуусах Хөгжлийн зорилтын дараагийн зорилтын талаар хэлэлцэх оролцогч талуудын хуралдаан” (ポスト2015年開発目標に関するコンタクト・グループの主催) -ыг 2011-2013 онд нийт 5 удаа зохион байгуулж даргалан удирдсан. http://www.mofa.go.jp/mofaj/ic/ap_m/page3_001019.html (Япон улсын Гадаад хэргийн яамны цахим хуудас.)

тогтвортой дэлхийг бодит болгохын төлөө бидний үйл ажиллагаа энд туссан. 1990-ээд онд олон улсын хөгжлийн зорилтыг дэвшүүлж, түүний төлөөх үйл ажиллагаанд хувь нэмрээ оруулж ирсэн Япон улс нь “Тогтвортой хөгжлийн 2030 хөтөлбөр” батлагдсаныг баяртайгаар хүлээн авч, хүчин зүтгэж ирсэн бүх хамтрагчдад талархал илэрхийлье. Энэ хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд хуучны “өмнөд умард”-ын үзэл ойлголтыг даван туулах, бүх улс орон, хувийн хэвшил, хотын иргэд зэрэг оролцогч талуудын гүйцэтгэх үүрэг, шинэ глобал түншлэл зайлшгүй хэрэгтэй. Эмэгтэйчүүд, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, залуус ч оролцох механизм хэрэгтэй. Япон улс нь тэдгээрийн нэгэн гишүүний хувьд олон улсын хамтын нийгэмлэгтэй хамтдаа хөтөлбөрийг бодит болгохын тулд давуу талаа ашиглан хүчин чармайлт гаргахаа илэрхийлье.

Япон улс нь өнөөг хүртэл 60 гаруй жилийн хугацаанд хөгжиж буй орнуудад 330 тэрбум ам.долларын Засгийн газрын ХАЁТ-ийг олгож, 560 мянган хүний мэргэжлийг дээшлүүлж, 190 мянган мэргэжилтэн болон сайн дурын ажилтан илгээх зэрэг үйл ажиллагаагаар дамжуулан олон улсын хамтын нийгэмлэгийн тогтвортой байдал, хөгжил цэцэглэлтэнд хувь нэмрээ оруулсаар ирлээ. Цаашид ч “Тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөр-2030”-ийг дэмжиж ажиллана. 2015 онд шинэчлэн баталсан Япон улсын хөгжлийн хамтын ажиллагааны дүрмэнд ч энэ талаар заасан.

Тогтвортой хөгжлийн зорилтуудыг хангахын тулд *нэгдүгээрт*, ядуурлыг бууруулахыг зорьж, хүртээмжтэй, тогтвортой, “чанартай өсөлт”-ийг бий болгох хэрэгтэй. Үүний тулд түүний суурь болсон өндөр чанартай дэд бүтцийн хөрөнгө оруулалтыг Ази, Африк болон дэлхийн бүс нутаг бүрт оруулахыг дэмжих болно. Ингэхдээ хөгжлийн хамтын ажиллагааны хурдасгуур болсон хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалт, технологийн харилцан түншлэлийг өргөжүүлнэ. Мөн Японы давуу тал болох боловсрол, технологийн өндөр чадавхийг ашиглан аж үйлдвэрийн салбарын хүний нөөцийн хөгжлийг дэмжих болно. *Хоёрдугаарт*, хөгжлөөс хэнийг ч орхигдуулахгүй байх бодлогын үүднээс хөгжил дорой хүмүүсийг хамгаалах, тэдний чадварыг нэмэгдүүлэхийг дэмжих бодлогыг баримтална. Үүний тулд зайлшгүй хэрэгтэй нийгмийн хамгааллын салбарт анхаарч, эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулснаар эвола вирус зэрэг халдварт өвчний

тархалтын эсрэг болон бүх нийтийн эрүүл мэндийг хамгаалахыг (Universal Health Coverage) зорьсон хамтын ажиллагааны шинэ чиг бодлогыг дэвшүүлэн тавьсан. Боловсролын салбарт чанартай сургалт, аж үйлдвэрлэл, шинжлэх ухаан технологийн салбарын хүний нөөцийг хөгжүүлэх хамтын ажиллагааны шинэ чиг бодлогыг тусгасан “Энх тайван, эдийн засгийн өсөлтийн төлөөх сургалтын стратеги”-ийг зарлалаа. Гамшгаас хамгаалах талаар 2015 оны 3 дугаар сард батлагдсан “Сэндайн Гамшгаас хамгаалах баримт бичиг 2015-2030”-ийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд анхаарлаа хандуулна. Мөн цунамигийн талаарх зөв ойлголтыг түгээхийн тулд НҮБ-ын “Цунамигийн эсрэг дэлхийн өдөр”-ийг бий болгохыг улс орнуудад уриална. *Гуравдугаарт*, Япон улс хүрээлэн буй орчин, нийгмийн тогтвортой байдлыг бодит болгоход чиглэж, илүү хүчин чармайлт гаргаж ажиллана. Уур амьсгалын өөрчлөлтийн салбарт ялангуяа хөгжиж буй буурай орнуудад бодит тусламж дэмжлэгийг үзүүлэхийн хамт COP21-ийн орнуудыг бүгдийг оролцуулсан олон улсын тэгш, үр ашигтай механизмийг бий болгоход идэвхитэй хувь нэмэр оруулна. Мөн хог хаягдлын гаралтыг багасгах, дахин ашиглах, дахин боловсруулах гэсэн 3R (reduce, reuse, recycle)⁶-аас эхлээд манай улсын бахархал болсон хязгаартай нөөц баялгийг үр дүнтэй ашиглаж дахин үйлдвэрлэл явуулдаг, нөөц баялгийг тогтвортой дахин ашигладаг нийгэм (循環型社会)⁷-ийг байгуулах мэдлэг туршлагыг дэлхийн улс орнуудтай хамтран хуваалцана. *Дөрөвдүгээрт*, энэ удаад дэлхийн хамгийн томд орох 1 триллион ам.долларын хөрөнгөтэй Японы Тэтгэврийн сангийн хөрөнгийн хуримтлалын үйл ажиллагааг эрхлэн явуулах эрх бүхий төрийн байгууллага (年金積立金管理運用独

⁶ 2004 оны 6 дугаар сард хуралдсан G8-ын уулзалтаар Койзүми Ерөнхий сайд 3R (reduce, reuse, recycle)-ын талаар уриалга гаргаж, 2005 оны 4 дүгээр сараас хэрэгжиж эхэлсэн. 2008 онд хуралдсан G8-ын Байгаль орчны сайд нарын уулзалтаар “Кообэгийн 3R-ын үйл ажиллагааны төлөвлөгөө” батлагдсан.

⁷ 循環型社会 循環型社会形成推進基本法 Хог хаягдал түүнийг дахин ашиглахтай холбогдуулж 2000 онд баталсан “Хязгаартай нөөц баялгийг үр дүнтэй ашиглаж дахин үйлдвэрлэл явуулдаг, нөөц баялгийг тогтвортой дахин ашигладаг нийгмийг дэмжих суурь хууль”. Энэхүү хууль нь хог хаягдлын гаралтыг бууруулж, дахин ашиглах, дахин боловсруулж хэрэглэх, дахин ашиглах боломжгүй хаягдлыг энерги болгон ашиглаж зохистойгоор устгах талаарх бодлогын зарчмыг анхлан тогтоосон. Мөн хог хаягдал гаргагчийн хариуцлагыг тодорхой болгож, үйлдвэр эрхлэгчдэд тавигдах шаардлагыг тогтоосон.

立行政法人(GPIF) нь НҮБ-ын Хариуцлагатай хөрөнгө оруулалтын зарчмын баримт бичигт гарын үсэг зурсан. Энэ Тэтгэврийн сангийн хөрөнгө оруулалт нь тогтвортой хөгжлийг цогцлооход хувь нэмрээ оруулах байх аа гэж бодож байна.”⁸ хэмээн тогтвортой хөгжлийн төлөө өнөөг хүртэл Япон улсын хэрэгжүүлж ирсэн үйл ажиллагаа, цаашид хэрэгжүүлэх бодлого, үйл ажиллагааныхаа талаар дүгнэн мэдэгдсэн.

Япон улсын гадаад бодлогын тэргүүлэх чиглэлд Ази, Номхон далайн бүс нутгийн аюулгүй байдлыг хангах, хамтын хөгжлийн төлөө түнш улс орнуудтайгаа хамтран ажиллахыг чухалчлан үзэж тус бүс нутагт идэвхитэй гадаад бодлого явуулдаг. Энэ утгаараа Ази тивд байрладаг Монгол Улсын эрх чөлөө, ардчилал, шинэчлэлтийн төлөөх хүчин чармайлтыг анхааран дэмжиж ирсэн.

Монгол Улсад үзүүлэх Япон улсын Засгийн Газрын ХАЁТ нь 1977 онд хэрэгжсэн Говь ноолуурын үйлдвэрийг байгуулах буцалтгүй тусламжаар эхэлж 1989 оныг хүртэл монгол мэргэжилтнүүдийг Японд сургалтанд хамруулах, япон мэргэжилтэн Монголд илгээх, тоног төхөөрөмж нийлүүлэх зэрэг техникийн хамтын ажиллагаа, соёлын буцалтгүй тусламжаар хязгаарлагдаж байв. Харин манай улс ардчилсан нийгэм, зах зээлийн эдийн засгийн тогтолцоонд шилжсэнээс хойш Монгол Японы эдийн засгийн хамтын ажиллагаа өргөн утгаар хэрэгжиж эхэлсэн. Ялангуяа манай улсын эдийн засаг хямралд орсон 1991-1993 онд Япон улсын Засгийн газрын ХАЁТ гол үүрэг гүйцэтгэж, нийгмийн шилжилтийн үеийн хүндрэл бэрхшээлийг даван туулахад үнэтэй хувь нэмэр оруулсан юм.

Монгол Улсын Засгийн газар, УИХ-аас ногоон эдийн засгийг хөгжүүлэх талаар 1998 онд “Монгол Улсын XXI зууны тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөр” (МХ-21), 2008 онд “Монгол Улсыг хөгжүүлэх Үндэсний хөгжлийн цогц бодлого 2008-2021”, 2014 онд “Ногоон хөгжлийн бодлого” зэрэг баримт бичгүүдийг тус тус батлан гаргасан. Дээрх бодлогын баримт бичгүүдэд суурилсан “Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030”-ийг УИХ-ын 19 дүгээр тогтоолоор, “Ногоон хөгжлийн бодлогыг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (2016-2030)”-ийг Монгол Улсын Засгийн

⁸ <http://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/oda/files/000101403.pdf> (Япон улсын Гадаад хэргийн яамны цахим хуудас)

газрын 35 дугаар тогтоолоор 2016 онд тус тус батлан хөгжлийн урт хугацааны стратеги төлөвлөгөө болгон нийт 255 үйл ажиллагааг 2030 он хүртэлх хугацаанд хэрэгжүүлэхээр зорьж байна.

“Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030”-д “Монгол Улс 2030 онд нэг хүнд ногдох орлогоороо дунд орлоготой орнуудын тэргүүлэх эгнээнд хүрсэн, тогтвортой өсч байгаа эдийн засгийн олон салбартай, нийгмийн хүрээнд дундаж болон чинээлэг дундаж давхарга давамгайлсан, экологийн тэнцвэртэй байдлыг хадгалсан, тогтвортой ардчилсан засаглалтай улс болно” гэсэн зорилгыг дэвшүүлж, 14 чиглэлээр хэрэгжүүлэх 44 зорилтыг тодорхойлсон. Энэ зорилгод хүрч чадсанаар:

- Монгол Улсын эдийн засгийн дундаж өсөлт тогтвортой 6.6%-иас доошгүй байж,
- Нэг хүнд ногдох үндэсний нийт орлого 17500 ам долларт хүрч,
- Ядуурлын бүх төрлийг эцэс болгон,
- Орлогын тэгш бус байдлыг бууруулж, нийт хүн амын 80% нь дундаж болон чинээлэг дундаж ангилалд багтаж,
- Суурь болон мэргэжлийн боловсролд хамрагдалтын түвшинг 100%-д хүргэж, насан туршийн боловсролын тогтолцоо бүрдэн,
- Монгол хүний эрүүл, урт удаан амьдрах нөхцөл хангагдан, дундаж наслалт 78-д хүрч,
- Хүний хөгжлийн өндөр үзүүлэлт бүхий эхний 70 орны нэг болж,
- Экологийн тэнцвэртэй байдлыг хадгалж, ногоон эдийн засгийн үзүүлэлтээр дэлхийн эхний 30 оронд багтсан,
- Бизнес эрхлэлтийн түвшнээр дэлхийн эхний 40, өрсөлдөх чадварын үзүүлэлтээр дэлхийн улс орнуудаас эхний 70-д орох хөгжилтэй,
- Хөгжлийн бодлогоо бүх түвшинд хэрэгжүүлэх чадвартай, авлигаас ангид, иргэдийн оролцоог хангасан, мэргэжсэн тогтвортой засаглал төлөвшсөн орон болно” хэмээн хүрэх үр дүнг тодорхойлжээ.

Мөн 2016 оны 9 дүгээр сарын 1-нд Монгол Улс Уур амьсгалын өөрчлөлтийн Парисын хэлэлцээрийг соёрхон баталж, дэлхийн

хамтын нийгэмлэгийн улс орнуудын адилаар Монгол Улс уур амьсгалын өөрчлөлтийг сааруулахад оруулах хувь нэмрээ /INDC/ тодорхойлсноор 2030 он гэхэд хүлэмжийн хийг 14%-иар бууруулах үүрэг хүлээгээд байна.

Дээрх “Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030” үндэсний хөгжлийн бодлого, уур амьсгалын өөрчлөлтийг сааруулахад оруулах хувь нэмэр, үүрэг хариуцлагаа хэрэгжүүлэхэд Монгол Улсын Засгийн Газрын үйл ажиллагаа, хүчин чармайлтаас гадна монгол иргэн бүрийн хувь нэмэр маш чухал.

Япон улсын Засгийн газраас манай улсад үзүүлэх ХАЁТ-ийн тухай Хамтарсан протоколд 1997 онд хоёр улсын засгийн газрын тэргүүн нар гарын үсэг зурж, тусламжийн чиглэлийг 1.Аж үйлдвэрийн дэд бүтцийг хөгжүүлэх (эрчим хүч, тээвэр, холбоо), 2.Оюуны дэмжлэг үзүүлэх, зах зээлийн эдийн засагт шилжих шилжилтийг хангах хүний нөөцийг бэлтгэх, 3.Газар тариалан, мал аж ахуйг сэргээн хөгжүүлэх, 4.Амьжиргааны үндсэн эрэлт хэрэгцээг хангах (боловсрол, эрүүл мэнд, эмнэлгийн үйлчилгээ, усан хангамж) хэмээн тогтоож байсан бол Япон улсын засгийн газраас 2004 оны 11 дүгээр сард Монгол Улсад үзүүлэх “Тусламжийн тусгай хөтөлбөр”-ийг баталсан нь манай улсын хөгжлийг дэмжиж ирсний бодит жишээ болсон юм. Энэхүү тусламжийн хөтөлбөр нь 1.Зах зээлийн эдийн засгийн тогтолцоог хөхиүлэн дэмжих, боловсон хүчин бэлтгэхэд үзүүлэх тусламж; 2.Хөдөө орон нутгийг хөгжүүлэх тусламж; 3.Байгаль орчныг хамгаалахад чиглэсэн тусламж; 4.Эдийн засгийг хөгжүүлэхэд чиглэсэн дэд бүтцийг буй болгоход үзүүлэх тусламжид чиглэгдэж, эдгээр салбарт үзүүлсэн тусламжаараа Монгол Улсын эдийн засгийн өсөлтийн үр шим бүх давхаргад жигд хүртээмжтэй байх бодлогыг бодитой дэмжсэн юм.

Япон улсын Засгийн газраас манай улсад үзүүлэх тусламжийн чиглэлийг 2012 онд дахин тодотгож, Тогтвортой хөгжлийн зорилт зэрэг хөгжлийн бүх бодлого, зорилтыг хэрэгжүүлэх, мөн эдийн засгийн тогтвортой өсөлт, тэнцвэртэй байдлыг хангасан эдийн засгийн өсөлтөд чиглэсэн Монгол Улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааг дэмжих чиглэлээр

1. Уул уурхайн тогтвортой хөгжлийг хангах, засаглалыг бэхжүүлэх,

2. Бүх хүнд өгөөжтэй эдийн засгийн өсөлтийг бий болгоход чиглэсэн тусламж,
3. Улаанбаатар хотын чадавхийг бэхжүүлэх гэсэн гурван үндсэн чиглэлд ХАЁТ-аа чиглүүлж байна.

Өнгөрсөн хугацаанд хоёр улсын Засгийн газар Монгол Улсад үзүүлж буй тусламжийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой хамтын ажиллагааны бодлогын зөвлөлдөх уулзалтуудыг тогтмол зохион байгуулж хамтран ажиллаж ирлээ. Япон улсын Засгийн газраас манай улсад үзүүлэх тусламжийн чиглэл, хамрах салбар, хэрэгжүүлэх хугацаа зэрэг нь хоёр орны харилцааны үндсэн баримт бичгүүд⁹, засгийн газрын хамтарсан мэдэгдлүүдэд¹⁰ тодорхой туссан байдаг.

Ардчилсан тогтолцоонд шилжсэний дараа буцалтгүй тусламжийг олон улсын хандивлагч байгууллагуудтай уялдаа холбоотойгоор дэд бүтэц (цахилгаан станц, харилцаа холбоо, тээвэр), хөдөө, аж ахуйн салбар (мах боловсруулах байгууламж, сүүн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх байгууламж, үр тариа хадгалах байгууламж, хүнсний тусламж, хөдөө, аж ахуйн тоног төхөөрөмж нийлүүлэх)-т тусламж үзүүлж, зах зээлийн эдийн засгийн шилжилтийн үед монголын ард түмний ахуй амьдралд тусламж дэмжлэг үзүүлсэн. Боловсролын орчинг сайжруулах зорилгоор бага, дунд сургуулийн барилга барих буцалтгүй тусламжаар 55 сургуулийн байр, 668 анги танхим шинээр

⁹ “Иж бүрэн түншлэлийн харилцааны баримт бичиг” 1997.02 сар, “Монгол, Японы Хамтын ажиллагааны цаашдын 10 жилийн үндсэн хөтөлбөр” 2007.02 сар, “Монгол, Японы стратегийн түншлэлийн дунд хугацааны хөтөлбөр (2013-2017)” 2013.09 сар, “Монгол, Японы стратегийн түншлэлийн дунд хугацааны хөтөлбөр (2017-2021)” 2017.03.29.

¹⁰ “Монгол, Японы Хамтарсан мэдээ” (Монгол Улсын Ерөнхий сайд П.Жасрай, Япон улсын Ерөнхий сайд М.Хосокава) 1993.11.26, “Монгол, Японы Хамтарсан мэдэгдэл” (Монгол Улсын Ерөнхий сайд М.Энхсайхан, Япон улсын Ерөнхий сайд Хашимото Рютаро) 1997.02 сар, “Стратегийн түншлэл байгуулахад чиглэсэн Монгол, Японы Хамтарсан мэдэгдэл” (Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж, Япон улсын Ерөнхий сайд Наото Кан), 2010.11.19. Токио, “Монгол Улс, Япон улсын Засгийн газрын хэвлэлийн Хамтарсан мэдэгдэл” (Монгол Улсын Ерөнхий сайд С.Батболд, Япон улсын Ерөнхий сайд Ё.Нода), 2012.03.12. Токио, “Стратегийн түншлэлийг бэхжүүлэх тухай Монгол Улс, Япон улсын Хамтарсан мэдэгдэл” (Монгол Улсын Ерөнхий сайд Н.Алтанхуяг, Япон улсын Ерөнхий сайд Ш.Абэ), 2013.09.13. Токио.

байгуулсан ба эдгээр сургуулиуд нийт 24,000 хүүхэд суралцаж байна.¹¹ Мөн эрүүл мэнд, эмнэлгийн тоног төхөөрөмж нийлүүлэх, гал унтраах машин, хогны машин зэрэг гамшиг, эрүүл ахуйн зориулалт бүхий автомашин нийлүүлэх, япон-монголын сургалтын эмнэлэг барьж байгуулах төслүүд буцалтгүй тусламжаар хэрэгжиж, Улаанбаатар хотын нийтийн тээврийг сайжруулах, авто зам тавих, цэвэр, бохир усны шугам сүлжээг сайжруулах зэрэг төслүүдээрээ хотын иргэдэд зайлшгүй шаардлагатай дэд бүтцийг мөн бүтээн байгуулж байна.

Мөн 1990 оноос “Өвсний үндэс” буцалтгүй тусламжийн хөтөлбөр хэрэгжиж эхэлсэн ба энэ хүрээнд манай орны аймаг бүрт сургууль, эмнэлгийн барилгыг засварлах, өргөтгөх, шинээр барих зэргээр оршин суугчдын хэрэгцээг хангахад дэмжлэг үзүүлэх төслүүд хэрэгжиж ирсэн ба 2017 оны 3 дугаар сарын байдлаар нийт 504 төслийг хэрэгжүүлээд байна.¹² Сүүлийн жилүүдэд нийслэл Улаанбаатар хот дахь хүн амын төвлөрөл ихэссэний улмаас агаарын бохирдол зэрэг байгаль орчны асуудал хотын нэн тулгамдсан асуудал болсон. Энэ асуудлыг шийдвэрлэхэд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор 2010 оноос “Агаарын бохирдлын хяналтын чадавхийг бэхжүүлэх төсөл”-ийг хэрэгжүүлж, агаарын бохирдлын хэмжилтийн техник, технологийг сайжруулж, японы байгаль орчны бодлого, тогтолцоотой холбоо бүхий туршлагаасаа хуваалцан техникийн зөвлөгөө өгч байгаа нь цаг үеэ олсон тусламж болж байна.

Иэнийн хөнгөлөлттэй зээлийн хүрээнд бага хүүтэй, урт хугацааны зээл олгож, нүүрсний уурхайн байгууламжийг засварлах, холбогдох сэлбэг хэрэгслийн нөөцийг бүрдүүлэх, ДЦС-д засвар үйлчилгээг тогтмол хийх, Улаанбаатар хотын Олон улсын шинэ нисэх онгоцны буудлыг барих зэрэг дэд бүтцийн томоохон төслүүдийг хэрэгжүүлж байна. Мөн уул уурхайгаас хэт хамааралтай эдийн засгийн тогтолцоог өөрчилж, хувийн хэвшлийн идэвхитэй оролцоотойгоор аж үйлдвэрийн салбарыг төрөлжүүлэх зорилтыг дэмжин жижиг, дунд үйлдвэр, аж ахуйн нэгжүүдэд бага хүүтэй, урт хугацаатай “ЖДҮ-ийг дэмжих, байгаль орчныг хамгаалах 2 үе

¹¹ <http://www.mn.emb-japan.go.jp>

¹² <http://www.mn.emb-japan.go.jp>

шаттай зээл”-ийн төслийг (нийт дүн 8 тэрбум иэн)¹³ 2005, 2010 онд хэрэгжүүлсэн. Эдгээрээс гадна манай улсад нэн шаардлагатай аж үйлдвэрийн салбарын хүний нөөцийг бэлтгэх, техник, технологийн салбарын боловсон хүчинг бэлтгэх хүчин чадлыг бэхжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор иэнийн хөнгөлөлттэй зээлээр “Инженер, технологийн дээд боловсрол” төслийг хэрэгжүүлж, монгол залуусыг Японд сургаж байгаа бөгөөд энэ хөтөлбөрөөр боловсрол эзэмшсэн залуучууд улс орныхоо ирээдүйн хөгжилд хувь нэмрээ оруулах нь дамжиггүй.

Япон улсын Засгийн газар нь Монгол Улстай дипломат харилцаа тогтоосноос хойш өнөөг хүртэл олон салбарт манай улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааг тууштай дэмжин ажиллаж, эдийн засгийн тусламж дэмжлэгийг үзүүлж ирсэн бөгөөд 2017 оны 3 дугаар сарын байдлаар нийт тусламжийн дүн 289 тэрбум 400 сая иэнд хүрээд байна.¹⁴

Ийнхүү Япон улсын Засгийн газрын ХАЁТ нь манай улсын ардчилсан нийгэмд шилжих явцад тулгарсан эдийн засаг, санхүүгийн хүндрэлтэй он жилүүдэд томоохон үүргийг гүйцэтгэж, боловсрол, эрүүл мэнд, байгаль орчин, дэд бүтцийн салбарт үзүүлж ирсэн тусламж нь хүн бүрт хүртээмжтэй байж, ялангуяа улс орны ирээдүйг залгамжлах боловсон хүчинг бэлтгэхэд хувь нэмрээ оруулж, Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийг дэмжин, хамтран ажиллаж ирлээ.

Дүгнэлт

1. Япон улсын Засгийн газрын ХАЁТ-ийн гол үзэл санаа нь тогтвортой хөгжлийг хэрэгжүүлэхэд зайлшгүй харилцан хамааралтай байх эдийн засаг, нийгэм, байгаль орчны салбарын тэнцвэрт хөгжлийг хангахад төвлөрч ирснээрээ онцлогтой. Манай улсын Засгийн газраас хэрэгжүүлж ирсэн урт хугацааны хөгжлийн бодлого, ялангуяа тогтвортой хөгжлийн бодлогыг Япон улс нь залгамж чанартай, ирээдүйд чиглэсэн ХАЁТ-ийн бодлогоороо идэвхитэй дэмжиж, хамтран ажиллаж ирсэн.

¹³ <http://www.mn.emb-japan.go.jp>

¹⁴ <http://www.mn.emb-japan.go.jp>

2. Япон улсын Засгийн газрын ХАЁТ нь НҮБ-аас дэвшүүлсэн “Мянганы тунхаглал”-д тогтвортой хөгжлийн зорилгод хүрэхэд хөгжиж буй оронд хөгжингүй орнуудын Засгийн газрын ХАЁТ, нэмэлт нөөц хэрэгтэй гэсэн заалттай нийцэж, дэлхий нийтээрээ зорьж буй ногоон хөгжлийн зорилтыг хэрэгжүүлэхэд зохих хувь нэмэр оруулсаар байна.
3. Япон улсын Засгийн газар Монгол Улсад үзүүлж ирсэн тусламжийн үндсэн чиглэлийг “Монгол Улсын иргэн бүр үр шимийг нь хүртэж чадах эдийн засгийн өсөлтийг дэмжихэд чиглэсэн” хэмээн тодорхойлж ирсэн. Энэ үзэл баримтлал нь тухайлбал, боловсролын салбарт төвлөрч, нийгмийн суурь үйлчилгээг бэхжүүлж, ерөнхий боловсролын сургуулийн сургалтын орчин нөхцлийг сайжруулах замаар хүний нөөцийг хөгжүүлэхэд чиглэж байгаа нь алсыг харсан, хөгжил дэвшилд нэн шаардлагатай, мөнгөн дүнгээр илэрхийлэх боломжгүй үнэ цэнэтэй хөрөнгө оруулалт болж байна.
4. Япон улсын Засгийн газрын ХАЁТ-ийн нэгэн хэлбэр болох иэнийн хөнгөлөлттэй зээлийг Монгол Улсын цаашдын хөгжилд нэн шаардлагатай, богино хугацаанд үр ашгаа өгөх, ТЭЗҮ сайтай томоохон төсөл хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлэхэд ашиглах боломж бий.
5. Дэлхий нийтэд ногоон хөгжлийн шилдэг туршлага хэмээн хүлээн зөвшөөрөгдөж, түгэн дэлгэрч буй Японы ногоон хөгжлийн стратегийг судлан, хэрэгжүүлж буй төсөл хөтөлбөрүүдэд тусган нутагшуулах талаар санаачлагатай ажиллаж, Япон улстай энэ чиглэлийн хамтын ажиллагааг өргөтгөн хөгжүүлэх өргөн боломжтой.

Ном зүй

1. УИХ-ын 2014 оны 43 дугаар тогтоолын хавсралт “Ногоон хөгжлийн бодлого”
2. УИХ-ын 2016 оны 19 дүгээр тогтоолын хавсралт “Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030”
3. Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 35 дугаар тогтоолын хавсралт “Ногоон хөгжлийн бодлогыг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (2016-2030)”
4. Ред. Ц.Баатар “Японы хөрөнгө оруулалт, зээл тусламж, түүний үр ашиг” УБ.2004
5. “Ногоон хөгжлийн бодлого” УБ., 2015
6. “Тогтвортой хөгжлийн боловсрол” УБ. 2004
7. “Монгол Улсын ногоон эдийн засгийн төлөв байдлын судалгаа” 2014.
8. “Эдийн засгийн гол салбаруудыг ногоон эдийн засагт шилжүүлэх боломж, үндэслэлийн судалгаа” ТЭЗУС, “Ногоон Хөгжил” зөвлөх баг УБ., 2012.10.31
9. “Стратегийн түншлэл ба Монгол Улсын гадаад орчны өөрчлөлт” УБ., 2015
10. “Олон улсын харилцаа” сэтгүүл, УБ., 2015 №1/435
11. 『平成26年版 環境白書—我が国が歩むグリーン経済の道』(Хэйсэйгийн 26 оны хэвлэл “Байгаль орчны цагаан ном -Манай улсын ногоон эдийн засгийн замнал-”)環境省編、2014年
12. 『2015年版 開発協力白書』(“2015 оны хэвлэл Хөгжлийн хамтын ажиллагааны Цагаан ном”) 外務省、2015
13. http://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/oda/shiryo/hakusyo/14_hakusho_pdf/index.html
14. <http://www.mn.emb-japan.go.jp>
15. <http://www.un.org/en/sections/what-we-do/promote-sustainable-development/index.html>
16. “Иж бүрэн түншлэлийн харилцааны баримт бичиг”, Токио, 1997 оны 2 дугаар сар.

17. “Монгол, Японы Хамтын ажиллагааны цаашдын 10 жилийн үндсэн хөтөлбөр” 2007 оны 2 дугаар сар
18. “Монгол, Японы стратегийн түншлэлийн дунд хугацааны хөтөлбөр (2013-2017)” 2013 оны 9 дүгээр сар
19. “Монгол, Японы стратегийн түншлэлийн дунд хугацааны хөтөлбөр (2017-2021)” 2017.03.29. Токио.
20. “Монгол, Японы Хамтарсан мэдэгдэл” (Монгол Улсын Ерөнхий сайд М.Энхсайхан, Япон улсын Ерөнхий сайд Хашимото Рютаро) 1997 оны 2 дугаар сар
21. “Стратегийн түншлэл байгуулахад чиглэсэн Монгол, Японы Хамтарсан мэдэгдэл” (Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж, Япон улсын Ерөнхий сайд Наото Кан), 2010.11.19. Токио,
22. “Монгол Улс, Япон улсын Засгийн Газрын хэвлэлийн Хамтарсан мэдэгдэл” (Монгол Улсын Ерөнхий сайд С.Батболд, Япон улсын Ерөнхий сайд Ё.Нода),
23. “Стратегийн түншлэлийг бэхжүүлэх тухай Монгол Улс, Япон улсын Хамтарсан мэдэгдэл” (Монгол Улсын Ерөнхий сайд Н.Алтанхуяг, Япон улсын Ерөнхий сайд Ш.Абэ), 2013.09.13. Токио.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT: MONGOLIA-JAPAN COOPERATION

U.Zagdtsesem

This article summarizes how Mongolia-Japan Cooperation is aimed at achieving sustainable development and achievement of Japan's commitment to achieving its goals and the long-term development goals of Mongolia.

Keywords: *Sustainable development, sustainable development program, sustainable development goals, partnership for development, cooperation between Mongolia and Japan.*